

תורת אמך

ביאורי סוגיות והדרכה לימודית

מסכת ביצה

פרק ראשון

סוגיה יז: ספקות בזימון יונים

נכתב בסייעתא דשמיא
על ידי

אליהו מאיר ליפשיץ
ב"ר חיים שמאי ז"ל

ישיבת ברכת משה, מעלה אדומים

© כל הזכויות שמורות למחבר

מהדורה ראשונית ללא הגהה

סוגיה יז: ספקות בזימון יונים

***

רקע

סוגייתנו חורגת מדיני יום טוב, ועוסקת בדיני ספקות. נושא הדיון הוא יונים שיש ספק האם הוזמנו ליום טוב, אבל מסגרת הדיון תקפה לכל התורה כולה.

מקורות

- א. גמ' י:י. "מתני' זמן שחורים ומצא לבנים... ואי לא לא מדדה"
 ב. תוס' ד"ה איכא, חד, הכל
 ג. רי"ף ה. באלפס, "מתני' זימן שחורים ומצא לבנים... מפני שהן ברשות אדם"
 רמב"ם הל' שביתת יום טוב פ"ב ה"ו
 עבודת הקדש לרשב"א, בית מועד, שער ה פרק ג
 ד. שו"ע סי' תצז סע' יב-יד ומשנה ברורה [בעיקר: סקמ"א]

עבודת הקדש לרשב"א, בית מועד שער ה פרק ג

(ב) זימן שחורים [ולבנים אלו בקן שלהן] ואלו בקן שלהן, ולמחר השכים ומצא שחורים במקום לבנים ולבנים במקום שחורים כלן אסורין, ואין אומרין שמא נתחלפו מקן לקן לבנים במקום שחורים ושחורים במקום לבנים, אלא חוששין שאלו פרחו והלכו להן בשאר הקינים ושבשאר הקינים באו לכאן. במה דברים אמורים בשיש שם יתרים מאלו שלא זימנו ואף על פי שאלו קרובים זה לזה יותר, שכל מקום שיש רוב וקרוב הולכין אחר הרוב ואפילו במקום קורבה המוכחת. זימן שנים בתוך הקן ומצא שלשה כולן אסורין, שאפילו תאמר שהשנים לא זזו ממקומן הרי נתערב ביניהן אחר שלא הוכן, ואינו בטל אצל הרוב שאין בעלי חיים בטלין, ולא עוד אלא שיש לו מתירין ואפילו באלף אינו בטל.

זימן שלשה ומצא שנים מותרין, שאני אומר השנים מונחין במקומן והשלישי זז והלך לו:

זימן (לפני) [בתוך] הקן ומצא בדף שלפני הקן העשוי לנוח בו יוני השובך או אפילו שלא בדף אלא שמצאן חוץ לקן אסורין, שאני אומר שאותן שבתוך הקן הלכו להם ואלו אחרים הם שבאו מן הרוב שבשאר הקינים.

היו שם שני קינים זה למעלה מזה וזימן בתחתונה ולא זימן בעליונה והשכים ומצא בתחתונה ולא מצא בעליונה אסורין שאני אומר שבתחתונה הלכו להם ושבבעליונה הם שנשטרבבו ובאו בתחתונה, ולא עוד אלא אפילו זימן בעליונה ולא זימן בתחתונה והשכים ומצא בעליונה ולא מצא בתחתונה אסורין שאני אומר את שבעליונה הלכו להם ואותם שבתחתונה נסרכו ועלו לעליונה, במה דברים אמורים בשמצאן חוץ לקן אבל מצאן בתוך הקן לעולם מותרין שאני אומר כאן נמצאו וכאן היו. מצאן על פתח הקן מותרין כאלו מצאן בתוך הקן.

דברים אלו שאמרנו בשיש שם קינים אחרים תוך חמשים אמה, אבל אם אין שם אלא הם והם אינן מפריחין אלא מדדין, מותרין, שאלו מהיכן באו שאין המדדה מדדה יותר מחמשים אמה. היה שם קן אחר תוך חמשים ואינו כנגד קן זה אלא מן הצד בקרן זוית מותרין, שאין המדדה מדדה אלא כשרואה את קנו אבל כל שאינו רואה את קנו אינו מדדה אפילו תוך חמשים אמה.

הסבר הסוגיה

זמן שחורים ומצא לבנים לבנים ומצא שחורים שנים ומצא שלשה אסורים שלשה ומצא שנים מותרים בתוך הקן ומצא לפני הקן אסורין ואם אין שם אלא הם הרי אלו מותרים.
[משנה י:]

משנתנו עוסקת בדיני ספקות בזימון יונים. כדי להבין את המשנה ואת הגמ' יש להקדים הקדמה קצרה בדיני ספקות. דיון בדיני ספקות מחייב בירור בשלושה מישורים:

- א. לידת הספק.
- ב. פשיטת הספק.
- ג. הכרעה בספק.

המישור הראשון שצריך לברר האם יש ספק ממשי שצריך לחשוש לו, או שאין "לידת ספק", זאת אומרת אין ספק ממשי, אלא רק חשש בעלמא. המישור השני שצריך לברר האם יש אפשרות לפשוט את הספק ולבררו. התורה נתנה לנו כלים לפשוט ספקות, וגם בסוגייתנו אנו מוצאים שניים מהכלים הללו. המישור השלישי שצריך לברר מה ההכרעה ההלכתית כשלא הצלחנו לפשוט את הספק. התורה נתנה לנו כללים הלכתיים להכריע בספקות. ספק דאורייתא לחומרא, ספק דרבנן לקולא, ספק טומאה ברשות היחיד טמא, ספק טומאה ברשות הרבים טהור, וכדומה.

הדיון המרכזי בסוגייתנו הוא במישור הראשון, מתי יש לידת ספק וצריכים לחשוש שהיונים שבשובך אינן היונים שהוזמנו, ומתי אין לידת ספק ואין צריכים לחשוש שמא היונים שבשובך אינן היונים שהוזמנו מערב יום טוב.

נקודה זו בולטת במקרה אחד שלא נידון בסוגיה. זימן שתי יונים שחורות ומצא שתי יונים שחורות, היונים מותרות למרות שיכול להיות שהיונים אדו לעלמא והני אחריני ניהו. בשלמא לגבי מעות מעשר שני, שאדם הניח מנה מעשר שני ומצא מנה, אין סיבה הגיונית לחשוש שמא המנה הוחלף במנה אחר, אבל לגבי יונים שדרכן לעוף, מדוע לא נחשוש שהיונים שהוזמנו עפו, והיונים שבשובך הן יונים אחרות שלא הוזמנו? התשובה לשאלה אינה מציאותית אלא הלכתית. מבחינה הלכתית, כיוון שאנו מוצאים את השובך בצורה שהשארנו אותו, אין לידת ספק, והיונים מותרות!¹

ניתן לחדד נקודה זו על ידי השוואת דין זה לדין אחר המובא בסוגיה. הגמ' אומרת שאם הניח יונים בתוך הקן ומצא יונים לפני הקן, היונים אסורות מספק שמא היונים שבקן עפו ואלו יונים אחרות. מבחינה מציאותית אין הבדל בין שני המקרים, כשם שניתן להסתפק שמא היונים עפו, כשרואים את היונים לפני הקן, ניתן להסתפק כשרואים את היונים בקן. נקודת ההבדל הלכתית, כשהיונים בקן, אין לידת ספק, שהרי המצב כעת זהה למצב בזמן ההזמנה, וכשהיונים לפני הקן יש לידת ספק, כיוון שהמצב השתנה משעת ההזמנה לעכשיו

[חשוב לציין שקביעת לידת הספק הלכתית, ואין בה הכרח לוגי. היה ניתן לחשוב שגם כשהיונים לפני הקן אין לידת ספק].

ניתן להוכיח הבנה זו, שאם היונים בקן אין לידת ספק, מדברי התוס' [ד"ה חד]. תוס' מקשה מדוע במקרה שזימן שלש יונים ומצא שתיים, אנו תולים להקל ש"הני אינהו נינהו וחד מנייהו אזל לעלמא", והרי היונים הן דבר שיש לו מתירין, שלא תולים בו להקל? מתרץ התוס': "דהואיל ונשאר שניים במקומם ודאי בכהאי גוונא תלינן לקולא". לפי דברינו תירוץ התוס' ברור. "דבר שיש לו מתירין" הוא דין בהכרעה בספק, אבל לפני שמחליטים כיצד להכריע את הספק יש לקבוע שיש לידת ספק, כיוון שאין כאן לידת ספק, אין צורך להחמיר בדבר שיש לו מתירין.

הגמ' דנה בארבעה מקרים, הדיון בכל אחד מבוסס על לידת ספק או אי לידת ספק במקרה הנדון: א. זימן יונים שחורות ולבנות ומצא שחורות בשוכך של הלבנות, ולבנות בשוכך של השחורות. כיוון שהיונים אינן במקומן, יש לידת ספק, ויש לפשוט את הספק על פי רוב או על פי קרוב.

ב. זימן שתי יונים ומצא שלוש. הגמ' אומרת ששאלת לידת הספק תלויה במחלוקת רבי ורבנן בדין מעות מעשר שני. חכמים הסוברים "הכל חולין" סוברים שכיוון שמצאנו את המעות במצב שונה מהמצב שבו הנחנו את המעות, יש לידת ספק, וכיוון שיש לידת ספק צריך לפשוט את הספק על פי רוב המעות בעולם שהן חולין. לדעתם גם ביונים יש לידת ספק, וכיוון שיש לידת ספק כל היונים אסורות מספק שמא הן יונים אחרות שלא הוזמנו. רבי הסובר ש"חולין ומעשר שני מעורבין זה בזה", סובר שאין לידת ספק שמנה אחד מתוך המאיתם הוא המנה המקורי, וגם לגבי היונים אין לידת ספק, ששתי יונים הוזמנו, ויונה אחת התווספה. למעשה אומרת הגמ' שאין הבדל להלכה, שאף אם אין לידת ספק ויונה אחת התווספה, צריכים לאסור את כל היונים, מפני היונה האסורה המעורבת בהן.

ג. זימן שלש יונים ומצא שתיים. הגמ' אומרת שבמקרה זה אין לידת ספק, בין לרבי ובין לרבנן. כיוון שיונים עשויות לדדות, כל יונה עצמאית, וחסרון יונה אחת אינו יוצר לידת ספק שמא השתיים שבשוכך הן יונים אחרות.

ד. הניח יונים בשוכך ומצאן לפני השוכך. הגמ' אומרת שב"מפורחין" יש לידת ספק שמא היונים "אזלו לעלמא והני אחריני נינהו", ולכן חייבים לפרש שהמשנה עוסקת ב"מדדין" ואין קן אחר שיש לו קשר עין עם קן זה במרחק חמישים אמה. במקרה זה אין לידת ספק אפילו מהבחינה המציאותית, כיוון שאין יונים היכולות להגיע לקן.

במקרים שיש בהם לידת ספק, יש לפשוט את הספק. בסוגייתנו מובאים שני כלים לפשיטת הספק: א. רוב. ב. קרוב. סוגייתנו אינה מכריעה האם רוב גובר על קרוב או שקרוב גובר על רוב, אנו פוסקים כר' חנינא שרוב וקרוב הלך אחר הרוב. לפיכך בכל מקרה שהיונים אינן במקומן יש לידת ספק, והיונים אסורות מפני שרוב היונים בעולם לא זומנו.

הגמ' אינה עוסקת בדין הכרעה בספק, בדין זה נחלקו הראשונים. הרמב"ם [פ"ב ה"ו] פוסק: "זימן שחורים ולבנים ומצא שחורים במקום לבנים ולבנים במקום שחורים הרי אלו אסורים שאני אומר שמא אותן שזימן פרחו להן ואלו אחרים הן וכל ספק מוכן אסור". הרמב"ם אינו אוסר את היונים מפני שאולינן בתר רוב, ורוב היונים לא הוזמנו, אלא מפני הכרעה הלכתית ש"ספק מוכן אסור". חכמים חייבו להכין את צורכי המועד מלפני המועד, וכל דבר שיש בו ספק אינו מוכן. הרשב"א [בית מועד ריש שער ה] חולק על הכרעת הרמב"ם, ולדעתו מוקצה דרבנן, וספקו לקולא.

סיכום

דיני ספקות נידונים על פי שלושה מישורים: א. לידת ספק. ב. פשיטת הספק. ג. הכרעה בספק. בכל מקום שהיונים או לפחות חלק מהיונים נמצאות בתוך השוכך, אין לידת ספק, והיונים מותרות. כשהיונים פורחות ואינן בשוכך, יש לידת ספק, ופושטים אותו על פי רוב היונים בעולם שלא הוזמנו. במקרה שהספק שקול צריכים להכריע בו, הרמב"ם מכריע שכל ספק הכנה אסור, והרשב"א חולק שהכנה דין דרבנן וספקא לקולא.

הלכה

השו"ע [סי' תצו סע' יב-יד] פוסק שאם מצא את היונים שזימן או חלק מהיונים שזימן בקן, היונים מותרות, בשאר המקרים [חוץ ממדדים] היונים אסורות. המשנה ברורה [סקמ"א] מביא מחלוקת פוסקים האם כשהניח שלש יונים מקושרות ומצא שתים שאינן מקושרות יש לידת ספק או לא.